

УДК 272-1-72 Конгар И.
DOI:10.5937/sabornost7-5044
Оригинални научни рад

Златко Матић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Појам Предања у католичком богословљу до Другог ватиканског концила: Конгаров аналитички приступ

Abstract: Теологија Предања представља једну од најважнијих тематика богословског истраживачког рада Ива Конгара. Да би се у потпуности схватила важност, оригиналност и креативна новина његових богословских закључака на тему Светог Предања, неопходно је веома озбиљно узети у обзир ситуацију и еклисиолошку климу у којој се налазила Римокатоличка Црква у првој половини XX века, све до велике прекретнице — Другог ватиканског концила (1962–1965). Историјски развој разумевања категорије Предања пре Концила, мора бити добро проучено, јер су управо назнаке нашег теолога дрзо прерасле у наслеђе Католичке Цркве и једногласно су прихваћене као „предањске“, тако да су данас донекле изгубиле на ексклузивности, изузетности и важности, које су их красиле у најважнијем тренутку.

Key words: Ив Конгар, Предање, *regula fidei*, Тридентски концил, Први ватикански концил.

Увод

Дистанца модерне од традиције, „одваљивање човјека модерне од своје традиције“ (Перовић, 2011, стр. 95), повезана је са схватањем ове друге као самозаторене, недодирљиве, непроменљиве, ауторитарне реалности, која не трпи критику, промишљање, релативизацију, чиме се смешта у архиву премодерних категорија.

Поједини аутори такав приступ предању сматрају, ипак, „једном од најважнијих предрасуда“ просветитељског модернитета, коју треба ревидирати, јер традиција, према њиховим ставовима, не мора нужно бити антипод модерни¹. Промишљање поменути категорије подразумева то да богословље озбиљно узме у обзир изазове плуралистичког друштва, које захтева „radikalno preispitivanje samorazumljivosti tradicijom nasleđenog i od davnina potvrđenog religijskog nasleđa“².

* zmatic@bfspc.bg.ac.rs

¹ Уп. Lelke, 2008, стр. 702.

² Vižaca, 2008 стр. 323. Сличан покушај тражи и А. Domazet (2001, стр. 423), тврдећи да

Свето Предање, у готово свим својим видовима, налази се, тврди један православно теолог, већ дуже време „у кризи поимања, а нарочито кризи усвајања значаја и утицаја“ (Крстић, 2012, стр. 25), који треба да има на живот хришћана. Исту потребу осетили су, још пре пола века, и чланови Комитета *Вера и њоредак* Светског савета цркава (Монтреал, јула 1963), али и оци Другог ватиканског концила, разматрајући тему Откривења у конституцији *Dei Verbum*, донетој 18. XI 1965. Човек, који је својим ангажовањем како у екуменском покрету, тако и у раду великог Концила своје Цркве, директно утицао на ток расправа и изглед закључних докумената и који је трасирао пут васпостављању изворне *хришћанске* теологије Предања, био је велики доминикански теолог, кардинал Ив Конгар (Yves Congar, 1904–1995)³

Теологија Предања представља једну од најважнијих тематика богословског истраживачког рада Ива Конгара. Да би се у потпуности схватила важност, оригиналност и креативна новина његових богословских закључака на тему Светог Предања, неопходно је веома озбиљно узети у обзир ситуацију и еклисиолошку климу у којој се налазила Римокатоличка Црква у првој половини XX века, све до велике прекретнице — Другог ватиканског концила (1962–1965). Историјски развој разумевања категорије Предања пре Концила, у Конгаровом ерминевтичком кључу мора бити добро проучено, јер су управо назнаке нашег теолога брзо прерасле у наслеђе Католичке Цркве и једногласно су прихваћене као „предањске“, тако да су данас донекле изгубиле на ексклузивности, изузетности и важности, које су их красиле у најважнијем тренутку. Са ове временске дистанце лако се превиђа оригиналност мисли и закључака Ива Конгара.

Ради решавања задате проблематике користећемо, свакако, кључне тематске монографије оца Конгара, првенствено први том обимне двотомне студије *Предање и њоредак* (Congar, 1960; Congar, 1963), који проблематику разматра са историјске стране. Врло ће нам битна бити и студија *Предање и живи Цркве* (Congar, 2003⁴), коју сам аутор сматра књигом, која га „веома добро представља“⁵, јер она на синтетички начин презентује

„mnogi elementi tradicije Crkve kada se susretnu s postmodernom nisu više shvatljivi niti prihvatljivi; tradicija se pretvorila u nerazumljivi jezik“.

- ³ Основне биографске податке нашег аутора налазимо, између осталог, у Antolović, 1975; Kraljević, 2009.
- ⁴ Ово, друго издање на италијанском језику је врло битно, јер је једино које садржи додаток са ауторовим освртом на исходе његових истраживања, у контексту закључака Другог ватиканског концила и екуменске конференције у Монтреалу 1963. године. Конгар је, иначе, познат по томе што је, након објављивања капиталних и вишетомних дела, издавао и студије мањег обима, мале *суме* одређених третираних проблема. Тако, на пример, тротомно дело *Верујем у Духа Светиога*, има и сажето издање *Дух човечји, Дух Божји*.
- ⁵ „Често ми је постављано питање која ми је најдража књига, коју сам објавио. То је питање на које не бих знао да одговорим. Ипак, ја волим ову малу књигу, која ме веома добро

пастирске последице историјских и богословских претпоставки поменутог класика. На више од 900 страница, дакле, провоциран унутрашњом потребом сопствене Цркве (*ad intra*), да се оживи окоштала, схоластички херметички затворена визија Предања, као и спољашњим захтевом (*ad extra*) да се одговори на екуменске изазове Светског савета цркава, коме се Конгар жртвено посветио, аутор нуди своје разумевање појма и реалности Предања, засновано на сведочанствима Писма и отаца.

Чињеница да је Конгар написао комплетна, хомогена, систематски кохерентна дела, која обухватно и садржајно третирају нашу тему, упућује нас на методолошки поступак истраживања који ће подразумевати директан аналитички и синхронични приступ његовим кључним делима о Предању и предањима. Верно ишчитавање историје теологије Предања, кроз списе француског теолога, омогућиће нам објективан критички приступ Конгаровој богословско-историјској конструкцији ове актуелне и изазовне теме.

Концепт Предања у историји Цркве

Избор конкретних личности и догађаја из историје Цркве, које Конгар сматра кључним за анализу развоја категорије Предања, истовремено представља стабилан ерминевтички оквир нашег праћења и разумевања његовог синтетичког просуђивања црквеног Предања.

Потреба за дубљим промишљањем Предања јавља се у II веку, са појавом гностика. До тада се, као што нам апостолски списи сведоче, та динамичка, пневматолошка и суштинска одредница реалног живота Цркве није дефинисала⁶, као што је то био случај и са појмовима Црква, Откривење, али и са другим категоријама којима се живело од апостолских почетака и којима се пројављивала свест о идентитету и есхатолошкој припадности Горњем Јерусалиму. Изазов гностицизма принудио је Цркву да се изрази устима отаца, пре свих, светог Иринеја Лионског, и да богословски објави своју свест и веру у Предање, опште, јавно и заједничко свим црквама, почев од римске. У његовом богословском опусу анализа Предања представљена је, ипак, у оквирима догмата о апостолству Цркве⁷. Оно што нам Конгар говори, излажући теологију Предања доникејских отаца, првенствено се тиче односа традиције и „правила истине и вере“ (*regula veritatis, regula fidei*): „Кључна је идеја преношења садржаја оних истина и животних принципа, који су истовремено нормативни и ефикасни за спасење“ (Congar, 1960, стр. 44). Овом тврдњом Конгар нагиње тумачењу Иринеја у категоријама преноса превасходно *интелектуално*

представља“ (Congar, 2003², стр. 5).

⁶ Конгар ово индиректно подвлачи у Congar, 2003², стр. 32.

⁷ Уп. Congar, 1960, стр. 41–121 (поглавље „Les Pères et l’Église ancienne“).

предања, предаје *знања*, која су *јавна*, а не, као код гностика, тајна⁸. Тако би аутентично *поучавање* било примарна карика ланца сукцесије, који је утврђен у апостолству *доктрине* (Congar, 1960, стр. 51). Зато је Конгар битно да подсети да латински глагол *tradere* често значи поучавати, а да је хришћанство у основи, иако не и искључиво, једна божанска догма, учење, спасоносна доктрина (Congar, 2003², стр. 24). Први критеријум Предања постаје, дакле, *regula fidei*.

Логично је да, тумачећи надаље оце IV и V века, наш аутор њихове напоре описивања или одређивања Предања назива покушајем да се нађе *сијурно* правило истине („une règle sûre“). Конгар не заобилази ни источне оце. Помињући кападокијске великане, смешта их у тему крштењског предања вере. Тако особито наводи Григорија Ниског, који у реалностима и догађајима Крштења види *πρώτη παράδοσις* (Congar, 1963, стр. 21). Као портпарола свих покушаја утврђивања правила вере наш аутор именује, ипак, Викентија Лериншког. Овај свети отац се пита како препознати Предање католичанске Цркве и предлаже за критеријуме: универзалност, старину и једнодушност. Његову формулу: „Id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est“, и сам Конгар повезује са католичком концепцијом (Congar, 1960, стр. 58–59). Овај период историје Цркве препознаје Писмо и Предање као *два њуша, два мугуса, два комплементарна начина* преноса целокупног апостолског наслеђа, залога (*le dépôt apostolique, παραθήκη*), али, бдући да се ради о епоси која бележи нестанак не само апостола, него и њихових слушаалаца (губи се директан ехо старине) (Congar, 1960, стр. 62), комуникација и историјски развој Предања подразумевају мешање и додавање одређених „личних (индивидуалних) мишљења“, људских предања (Congar, 1960, стр. 63–64, 76). У првим вековима хришћанства сама Црква је процењивала могућност сапостојања неких људских традиција и божанских предања (апостолских или црквених). Актуелни црквени живот у Духу Светоме, испитивао је могућност интегрисања предања у литургијску и етичку праксу верника. Средњи век и период реформације посведочиће сасвим другачију еклисијалну реалност, која ће битно утицати на промену схватања категорија Предања и предања, што ће званично — уџбенички и канонски — важити до половине XX века.

Нова црквена стварност креће се у смеру преиспитивања трију норматива вере: Писма, апостолских предања и црквених традиција. У име принципа *Sola Scriptura*, први реформатори негирају, првенствено,

⁸ У свим историјским и богословским анализама Предања, позивање на дело светог Иринеја је, свакако, незаобилазан факат. Тако чини и Solignac (1991). Западни теолози готово једнодушно закључују да је лионски епископ тврдио „da postoji neprekidni tijek kršćanskog nauka. (...) Predaja je stoga garant vjernosti izvornu apostolskome naučavanju, te čuvar od novina i pogrešnih tumačenja biblijskih tekstova“. McGrath, 2007, стр. 193–194. (подвлачења З.М.) Питање „интелектуалног предања“ ћемо анализирати касније.

црквена предања, која поистовећују са „предањима људским“, којих се, према Павловој препоруци, треба пазити (уп. Кол 2, 8). Потреба да се став о троструком правилу вере уздигне на ниво саборске одлуке, битно је повезана са тим новим историјским кретањима, појавом протестантске реформе и римокатоличком реакцијом на њу, која врхуни у учвршћивању Магистеријума (органа учитељства на челу са папом), као врховног критеријума вере и живота Цркве. Тридентски концил (1545–1563) доноси кључне ставове на тему Предања Цркве и то на четвртном заседању, 8. априла 1546. године, у виду Декрета о прихватању светих књига и предања (Decretum de libris sacris et de traditionibus recipiendis)⁹. Најважније тврдње Декрета гласе овако:

Свети васељенски и свеопшти сабор, законито сазван у Светоме Духу, [...] увиђајући да се чистота и истина Јеванђеља и дисциплина (морално правило) налазе у писаним књигама и неписаним предањима (in libris scriptis et sine scripto traditionibus), које су апостоли примили из уста самога Христа, или су их сами апостоли, као Духом Светим изречене, тако рећи рукама предали (quasi per manus traditae), па су из руке у руку стигла до нас, [...] са једнаком побожношћу и поштовањем (pari pietatis affectu) прихвата и обожава све књиге Старог и Новог завета [...] и поменута предања, која се тичу како вере, тако и обичаја, као Духом Светим изречене и сачуване у Католичкој Цркви у непрекинутој сукцесији.

(Denzinger, Hünermann, 2002, стр. 1501)

Онај који би свесно и намерно презрео поменута предања, нека је анатема!

(Denzinger, Hünermann, 2002, стр. 1504)

Оци Тридентског сабора, дакле, желе сачувати чистоту и пуноту Благе вести (Congar, 2003², стр. 89–90), јер је сам Христос гарант и континуитет Откривења (Congar, 1960, стр. 208). Јеванђеље, јединствени извор и садржај Откривења¹⁰, посредовано је на двојак начин — како Писмом тако и неписаним предањима, тачније, према инсистирању самог Конгара, неписаним *ајосџолским* предањима¹¹, која нам долазе непрекинутим низом предаја, сукцесија, чију веродостојност гарантује Католичка Црква. Сам кардинал настоји да докаже да саборске одлуке не алудирају на два комплементарна извора Откривења, те да су тридентински оци изменили припремну схему одлуке у кључном ставу: тезу о два извора (*partim... partim*), заменили су изгласаном о два модуса преношења јединственог извора спасења (*et...et*)¹².

⁹ Овај декрет се сматра подлогом „свих каснијих дефиниција вере“. Уп. Jedin, 2004, стр. 388. Навод из декрета дајемо на основу Denzinger, Hünermann, 2002.

¹⁰ „Le concile affirme donc avant tout l'unicité de la source et la pleine valeur de source, *fons*, de l'Évangile“ (Congar, 1960, стр. 208).

¹¹ Аутор упорно подвлачи чињеницу да је сабор говорио *само* о апостолским предањима, која су *sine scripto traditiones*. Уп. Congar, 1960, стр. 210–212; Congar, 2003², стр. 51–52.

¹² У Congar, 1960, стр. 214 Конгар говори о томе као о врло важној промени: „La correction

Чињеницу да је читаво римокатоличко основно и систематско богословље све до Другог ватиканског сабора посвећено теорији о два извора Откривења, наш аутор објашњава апологетском намером богослова своје Цркве да нађу адекватно оправдање нормативне вредности папских декрета и одлука, пред навалентним протестантским захтевима да се она минимализује. Овај став је ретроградно поставио проблем богонадахнутости — непогрешивости Писма, Предања, предања, сабора, папских енциклика и декреталија. Следствено томе, наметнуло се и питање: која инстанца одлучује о томе које предање јесте *божанско* порекла, а које је „тек“ обичај, настао током историјског развоја Цркве, а не у апостолском, формативном периоду¹³? Овиме почиње да се формира концепт јасно утврђеног Магистеријума, који, лагано, нагиње ка клерикализму. Недиференцирана пневматологија, учење о Духу Светоме који надахњује Цркву, прелази у индивидуалистички приступ јерархији, која је, на челу са папом, ексклузивни легитимни носилац Духа, а тиме и тумачења и провере сваке традиције, сваког партикуларног предања. Поменути процес, легалистички у својој основи, достиже врхунац у понтификатима Григорија XVI (1831–1846) и Пија IX (1846–1878), када налазимо и изразе *иоистивећења* Предања и незаблудивог (непогрешивог) црквеног учитељства, чак самог епископа Рима¹⁴. Визија Предања бива окамењена, историјско-документарна, архиварска, а Магистеријум постаје тачка ослонца статичке природе и Цркве и њеног Предања, да би се, на крају, преобразио у сам *извор* Предања.

Наговештаје другачијег богословља предања Конгар види у Тибингенској школи (Јохан Адам Мелер), која ће, захваљујући рађању новог смисла за историју у теологији и превладавања пуког историцизма, васпоставити тезу живог Предања (*Tradition vivante*), као живе и прогресивне Благевести, у проповеди и мисији Цркве (објективни вид Предања), инспирисане Светим Духом. Ради се о живом гласу, живој речи, очуваној у срцима верника (субјективни вид Предања), која спречава да „predaja postane puka ekleziјalna okamina“ (McGrath, 2007, стр. 195). Наставак таквог виђења историјског динамизма развоја хришћанске догме у оквирима Предања, уочавамо код кардинала Њумена (J.H.Newman), који, инсистирајући на схватању хришћанства пре у категорији догађаја, него доктрине, схвата Цркву као жив, јерархијски структурирани организам. Предање Цркве је у идеалу разборитости и сагласја, *conspiratio pastorum et fidelium*, у својеврсном патристичком *φρόνημα*.

est notable: *partim...partim* a été remplacé par la conjonction *et*“.

¹³ Питање слично овом Конгар поставља у Congar, 2003², стр. 52. Разликовање „конститутивног“ периода Откривења („le temps constitutif“) и каснијих историјских етапа, веома је карактеристично за римокатоличко богословље XX века. Слично, у Lengsfeld, 1969.

¹⁴ Уп. (Congar, 1960, стр. 237. и 258, где Конгар подсећа на речи које се приписују папи Пију IX: „Ја сам Предање (La tradizione, sono io)“!

Модернистичка криза у Католичкој Цркви учврстила је, ипак, схватање да је дожански депозит вере предат Христовој Невести, али се под *Црквом*, готово једнодушно подразумева Магистеријум и сам врховни магистар на Земљи. Догматска конституција о вери *Dei Filius* Првог ватиканског концила (24. априла 1870. године), објавиће да треба веровати све оно што се налази у „писаној и преданој Речи Божјој и што Црква, свечаном одлуком или *магистеријумом*, налаже“ (Denzinger, Hünermann, 2002, стр. 3011). Тему историје догмата и развоја Предања, закључили су римски епископи проглашавањем трију нових догми: 1854. о непорочном зачећу Богородице, 1870. о непогрешивости римског епископа у стварима догме и морала, изречене са катедре и 1950. о телесном вазнесењу Богородице. Последња поменута година представља завршну тачку Конгаровог *историјској* есеја о Предању и предањима Цркве.

Закључак

У овом истраживању смо покушали да у основним цртама представимо Конгарову анализу историје категорије Предања. Настајање његовог богословског опуса на поменуту тему било је условљено екуменском и унутрашњом потребом његове Цркве за библијски, отачки и саборски утврђеним католичким ставом о датом питању.

Ив Конгар искрено покушава да интегрише своју мисао у светоотачки миље неподељене Цркве, али то чини не одбацујући неке наслаге западног *предања*, које, сматрамо, морају бити ревидиране, баш ради напретка екуменског дијалога. Ту првенствено имамо на уму *разлике и предањске специфичности западнохришћанске мисли*, изражене у римокатоличкој еклисиологији (са персонологијом и есхатологијом).

Чини нам се да његовом опусу недостаје скок у несигурност, у есхатолошку неизвесност, у оно „још не“, које вером у долазећег Христа, иконизујемо на Литургији. Сама Евхаристија, као сабрање личности, јесте „образац вере“. Православна Црква у свом литургијском *Предању*, правом вере не назива принцип, идеју или доктрину, већ личност светитеља — светог у Христу, у Цркви. „Правило вјери“ (више пута помињана *regula fidei*) је, према тексту тропара, жива оцерковљена личност, тј. конкретни светитељ (Николај, Амвросије...). Свето Предање, зато, није историјски ехо првог раја, него есхатолошки глас који нам, директно на Трпезу Господњу, долази из будућег Царства.

Ив Конгар је више пута инсистирао на чињеници да су његова теологија и рад Концила полазне тачке и катализатори нових деловања и даљег преданог истраживања, првенствено на пољу еклисиологије. Доминиканац је циљ зацртао у почетку свог плодног богословствовања: анализа питања папског примата и упоредне еклисиологије на темељима јединственог *Предања* неподељене Цркве. Носиоци данашњег дијалога православних и

Zlatko Matic

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

The Concept of Tradition in the Catholic Theology of the Second Vatican Council: Congar's Analytical Approach

Theology of Tradition is one of the most important topics of theological research of Yves Congar. In order to fully understand the significance, originality and creative innovation of his theological conclusions on the subject of the Holy Tradition, it is necessary to take seriously into account the situation and ecclesiological climate that housed the Roman Catholic Church in the first half of the XX century, all up until the great milestone — the Second Vatican Council (1962–1965). Historical development of understanding the category of Tradition before the Council, must be well studied, because the indications of this theologian quickly turned into the legacy of the Catholic Church and were unanimously accepted as “traditional”, so that today, at some point, they have lost on exclusivity, uniqueness and importance, which were adorned in the most important moment.

Key words: Yves Congar, Tradition, *Regula Fidei*, the Council of Trent, the First Vatican Council.

Датум пријема чланка: 29. 1. 2013.

Датум прихватања чланка за објављивање: 31. 5. 2013.

